

**Тематичний огляд аудіовізуальних документів
з колекції ЦДКФФА України ім. Г. С. Пшеничного,
що стосуються життя і творчості композитора П. І. Чайковського**

7 травня 2016 року минає 176-та річниця від дня народження одного з найвидатніших композиторів світу, диригента, педагога, музично-громадського діяча Петра Ілліча Чайковського (1840–1893), творчість якого невід’ємно пов’язана з Україною. Композитор мав козацькі корені: його прадід Федір Опанасович Чайковський був православним шляхтичем Кременчуцького повіту та в чині сотника брав участь у Полтавській битві.

З 1864 р. Петро Чайковський по кілька місяців жив у різних куточках української землі: на Черкащині, Поділлі, Сумщині, де написав понад 30 творів, серед яких дві симфонії (одну з них ще за його життя назвали «Українська»), опери «Євгеній Онєгін», «Черевички», «Орлеанська діва», «Мазепа», балет «Лебедине озеро». Тут виникли його романси на вірші Т. Г. Шевченка і знаменитий Перший концерт для фортепіано з оркестром, в одній з частин якого звучить наспів українських лірників, а у фіналі композитор використовує мелодію веснянки «Вийди, вийди, Іванку».

П. І. Чайковський мав дружні стосунки з Миколою Лисенком і брав активну участь у постановці його опери «Тарас Бульба», гастролював з концертами у Києві, Харкові, Одесі, був одним із учасників заснування Київської консерваторії. Музична спадщина композитора вплинула на формування української композиторської школи, зокрема на творчість Л. Ревуцького, Б. Лятошинського, Є. Станковича, В. Сильвестрова тощо.

Творчий доробок П. І. Чайковського включено в зміст освітніх програм із музичного мистецтва для загальноосвітніх навчальних закладів України, його твори вивчаються музикантами-початківцями, виконуються на сценах світових театрів і звучать в інтерпретації відомих оркестрів, ансамблів, хорів, солістів.

На зберіганні в Центральному державному кінофотофоноархіві України ім. Г. С. Пшеничного знаходиться понад 1500 фонодокументів його творів (опери, пісні, хорові і симфонічні твори, інструментальна музика

тощо) у виконанні провідних музикантів, співаків, творчих колективів, записані в різні роки, зокрема: Б. М. Гмирі, А. Б. Солов'яненко, Ф. І. Шаляпіна, І. С. Козловського, Н. А. Обухової, С. Я. Лемешева, Л. Л. Забілястої, М. П. Дідика, З. П. Христич, Г. А. Циполи, Г. Я. Гаркуші, Національної заслуженої академічної капели України «Думка», Державної заслуженої академічної капели України «Трембіта», Заслуженого симфонічного оркестру Національної радіокомпанії України, Державної чоловічої хорової капели України імені Л. М. Ревуцького, лауреатів Міжнародного конкурсу імені П. І. Чайковського різних років, професійних і самодіяльних колективів.

В архіві зберігаються записи таких камерно-вокальних творів П. І. Чайковського: «Серед шумного балу» у виконанні Л. В. Собінова (1911), «Благословляю вас, ліси» у виконанні Ф. І. Шаляпіна (1923), «Чи день панує» у виконанні А. В. Іщенка (1966), «Ночи безумные» у виконанні М. С. Гришка та Л. А. Руденко (1954) тощо.

Мистецька спадщина композитора охоплює майже всі музичні жанри, однак чільне місце в ній посідають опера та симфонія. Зібрання архіву складається з повних записів, наприклад, Симфонія № 1 у виконанні Заслуженого симфонічного оркестру Національної радіокомпанії України (од. обл. 960) та Симфонія № 6 у виконанні Королівського філармонічного оркестру (Великобританія, од. обл. 3104), а також окремих арій, аріозо, каватин, як-от: арія Іоанни (Жанни) д'Арк з опери «Орлеанська діва» у виконанні народної артистки СРСР О. В. Образцової (1966 р., од. обл. 21025), пісня Леля з опери «Снігуронька» у виконанні народної артистки УРСР Л. В. Юрченко (1981 р., од. обл. 30380), арія Роберта з опери «Іоланта» у виконанні народного артиста України Ф. М. Мустафаєва (1993 р., од. обл. 811), арія Германа з опери «Пікова дама» у виконанні народного артиста УРСР М. В. Микиши (1997 р., од. обл. 3184).

У фонотеці архіву зберігаються рідкісні записи 1903 – 1904 рр. арії Ленського з опери «Євгеній Онєгін» у виконанні І. О. Алчевського (од. обл. 396) та Л. В. Собінова (од. обл. 21047).

Окрему групу фонодокументів складає камерно-інструментальна музика та інструментальні твори для балету, зокрема, секстет «Спогад про Флоренцію» (од. обл. 979), п'єса «Вересень. Полювання» з фортепіанного циклу «Пори року» (од. обл. 831), «Струнний квартет № 1» (од. обл. 3148), «Іспанський танок» (од. обл. 2350) та Па-де-де (од. обл. 20954) з балету «Лебедине озеро», увертюра (од. обл. 2977) й «Вальс квітів» (од. обл. 22651) з балету «Лускунчик» тощо.

Серед кінодокументів, що висвітлюють творчість П. І. Чайковського та вшанування пам'яті композитора – телесюжети про відкриття меморіальної дошки у м. Тростянець Сумської області на будинку, де в 1864 р. жив і працював композитор (1974, од. обл. 6307), про Кам'янський літературно-меморіальний музей П. І. Чайковського в Черкаській області (1981, од. обл. 8322) та ін. Заслужують на увагу також телефільми виробництва студії Укртелефільм: фільм-балет «Лускунчик» у постановці студії класичного танцю Республіканського палацу піонерів та школярів ім. М. Островського (1975, Укртелефільм. режисер Ю. Ф. Суярко, од. обл. 6921) та концертна програма за участі соліста Київського театру опери та балету ім. Т. Г. Шевченка, лауреата Міжнародного конкурсу ім. П. І. Чайковського, заслуженого артиста УРСР І. В. Пономаренка з записами романсів П. І. Чайковського (1982, од. обл. 9127, режисер О. І. Бійма).

Доповнюють колекцію документів 2 фотопортрети П. І. Чайковського 1870–1893 рр., груповий знімок з харківськими музичними діячами та світлини з урочистих заходів по вшануванню пам'яті композитора.